

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

„MEDYCYNA SĄDOWA NA ZIEMIACH POLSKICH W OKRESIE ZABORÓW”

**przygotowanej w Katedrze Historii Prawa Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Gdańskiego**

Autor: mgr Malwina Katarzyna Dębicka

Promotor: dr hab. Michał Gałędek, prof. UG

Promotor pomocniczy: dr Marcin Michalak

Niniejsza praca doktorska została poświęcona dziejom medycyny sądowej na dawnych ziemiach Rzeczypospolitej pod zaborami w kontekście prawnohistorycznym. Na przestrzeni wieków wiedza na temat kwestii lekarskich wśród ekspertów prawnych stała się z czasem niewystarczająca do rozwiązania problemów natury prawnomedycznej, dlatego też zaczęto prosić o pomoc innych specjalistów. W rozprawie dokonano szczegółowej syntezy i analizy udziału biegłych ekspertów medycyny w dawnym postępowaniu sądowym (karnym oraz cywilnym) w sprawach związanych z oceną stanu zdrowia (fizycznego i psychicznego) lub przy różnorodnych przypadkach śmierci gwałtownej (np. w wyniku otrucia, uduszenia, zranienia). Obok zadań biegłych medyków opisano szczegółowo działalność pierwszych instytucji państwowych zajmujących się sprawami sądowo-lekarskimi, a także uniwersytetów i wydziałów medycznych lub prawnych, na których przeprowadzano pionierskie eksperymenty i badania dla potrzeb wymiaru sprawiedliwości. Poruszona problematyka jeszcze nigdy nie została zbadana w kompleksowy sposób pod kątem prawnohistorycznym, dlatego też wymaga ona dalszej analizy. Świadczy o tym przeprowadzona kwerenda w zakresie polskiej literatury przedmiotu, ukazująca wyraźny niedobór aktualnych opracowań tej problematyki.

Niniejsza dysertacja składa się ze spisu treści, wstępu, sześciu rozdziałów, a także zakończenia. Praca obejmuje 546 stron. Rozdział I rozpoczyna się od historii opiniowania sądowo-lekarskiego w Polsce przed rozbioremami w prawie ziemskim, miejskim, kanonicznym i wiejskim. W każdym z tych praw opisano reguły rządzące sztuką opiniowania sądowo-lekarskiego, co wiązało się z takimi czynnikami jak religia czy postęp w medycynie ogólnej. Biegłymi w sprawach z zakresu medycyny sądowej do końca XVIII stulecia byli urzędnicy - woźni sądowi, a także eksperci medycyny - lekarze, chirurdzy, felczerzy, łąziebnicy, cyrulicy,

położne (matrony). W prawie ziemskim byli to woźni sądowi, zaś znawców medycyny powoływano sporadycznie. Z kolei lekarze i chirurdzy nierzadko dokonywali oględzin lub sekcji zwłok polskich królów lub opiniowali w sprawach z zakresu psychiatrii sądowo-lekarskiej (między innymi obejrzenie Stanisława Augusta Poniatowskiego, sekcja zwłok Jana III Sobieskiego, sekcja zwłok Stefana Batorego, badanie stanu umysłowego Krystyny Poniatowskiej z Duchnik). Pojawiali się oni także w prawie kanonicznym i opiniowali w sprawach dotyczących unieważnienia małżeństwa, rozwiązania małżeństwa, potwierdzenia choroby umysłowej lub opętania. W rozdziale tym zbadano najdawniejsze dokumenty z ekspertyz sądowo-lekarskich, jakie wykonano na ziemiach polskich (między innymi obdukcje lekarskie, obdukcje woźnieńskie, protokoły z sekcji zwłok, badania broni palnej).

Kolejne rozdziały (II, III, IV, V, VI) niniejszej pracy doktorskiej dotyczą medycyny sądowej w zaborze pruskim, austriackim, Księstwie Warszawskim, Królestwie Polskim oraz w zaborze rosyjskim. Rozdziały te zostały skonstruowane w podobny sposób. Każdy z nich rozpoczyna się podrozdziałem opisujący źródła prawa determinujące medycynę sądową na dawnych ziemiach Rzeczypospolitej, a także historię medycyny sądowej Prus, Austrii, Rosji, a także Francji. Ponadto we wszystkich rozdziałach opisano medycynę sądową w postępowaniu karnym oraz postępowaniu cywilnym, a także działalność naukowo-universytecką lub naukową wraz z przytoczeniem bogatej kazuistyki sądowo-lekarskiej, przedstawieniem zadań towarzystw naukowych i pionierskich prac ówczesnych badaczy medycyny sądowej (na ziemiach zaboru pruskiego nie funkcjonował ośrodek naukowy lub ośrodek uniwersytecki, który zajmował się badaniami sądowo-lekarskimi - centrum naukowe w zakresie opiniowania sądowo-lekarskiego w Polsce pod zaborami stanowiły Warszawa oraz Kraków).

Rozdział II niniejszej pracy doktorskiej został poświęcony medycynie sądowej na dawnych ziemiach polskich pod berłem Prus. W rozdziale tym podkreślono długą tradycję i wysoki poziom pruskiej medycyny sądowej na tle innych państw europejskich. Według przeprowadzonych przez autorkę badań Collegium Medicum w Berlinie (założone pod koniec XVII wieku) stało się wzorem dla Rady Lekarskiej Księstwa Warszawskiego oraz Rady Lekarskiej Cesarstwa Rosyjskiego. Opisano działalność Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a także pojedyncze badania sądowo-lekarskie publikowane na łamach „Nowin Lekarskich”.

Rozdział III niniejszej rozprawy został poświęcony medycynie sądowej w zaborze austriackim. Podkreślono w nim długą tradycję (m.in. dzięki wpływowi *Caroliny, Theresiany*, wykonywania *totenbeschauprotokolle* w tzw. kancelariach śmierci, działalności Wiedeńskiego

Uniwersytetu Medycznego czy *Josephinum*). W rozdziale tym wskazano liczne podobieństwa pomiędzy pruskim a austriackim opiniowaniem sądowo-lekarskim. Opisano dzieje medycyny sądowej w Krakowie na Akademii Krakowskiej, a także omówiono kilka interesujących procesów sądowych z wykorzystaniem wiadomości sądowo-lekarskich, a także badań eksperckich (m.in. proces Barbary Ubrykówny, pionierskie badania balistyczne Fryderyka Hechela, badania Leona Blumenstoka-Halbana w zakresie psychiatrii sądowo-lekarskiej, opis próby Wachholza-Sieradzkiego nad tlenkiem węgla).

Rozdział IV niniejszej pracy dotyczy medycyny sądowej w Księstwie Warszawskim. Ukazano problematykę działalności Dyrekcji Lekarskiej w zakresie opiniowania sądowo-lekarskiego, rolę Wydziału Lekarskiego działającego przy Ministrze Policji, działalność Szkoły Lekarskiej w Księstwie Warszawskim w zakresie nauczania medycyny sądowej, pracę i opiniowanie Rady Lekarskiej. Wyłuszczone tu relacje pomiędzy ośrodkami naukowymi i administracją Księstwa Warszawskiego na tle opiniowania sądowo-lekarskiego.

Rozdział V dysertacji dotyczy medycyny sądowej w Królestwie Kongresowym. W rozdziale tym omówiono działalność Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego, Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, Królewskiego (od 1870 r. Cesarskiego) Uniwersytetu Warszawskiego, Akademii Medyko-Chirurgicznej Szkoły Głównej, a także Komitetu Tymczasowego Lekarskiego i Komisji Egzaminacyjnej Lekarskiej. Opisano działalność Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego wraz z pojedynczymi badaniami sądowo-lekarskimi, które odegrały znaczącą rolę przy opiniowaniu. W rozdziale tym wskazano również podobieństwa i zależności między polską a rosyjską medycyną sądową w drugiej połowie XIX stulecia.

Rozdział VI poświęcono historii medycyny sądowej w carskiej Rosji, a także problematyce opiniowania sądowo-lekarskiego w guberniach zachodnich. Przedstawiono w nim zakres działania Rady Lekarskiej w Cesarstwie Rosyjskim oraz guberniach zachodnich, a także działalność naukową Uniwersytetu Wileńskiego. Cenne informacje dotyczące medycyny sądowej w guberniach zachodnich dostarcza instrukcja lekarska z 1828 r., którą następnie włączono do *Swodu Zakonow*. Wśród innych cennych regulacji znalazła się karta medycyny sądowej z 1842 r. W rozdziale VI ukazano, jak wyglądało ówczesne śledztwo sądowo-lekarskie (oględziny, sekcje zwłok), wykonywanie ekspertyz (głównie w postępowaniu karnym), różnice i podobieństwa pomiędzy protokołem obdukcyjnym a *visum et repertum*. Kluczową postacią dla rosyjskiej medycyny sądowej oraz guberni zachodnich były prace z medycyny sądowej autorstwa Gromoffa, Belokrylina i Nelyubina.